

Håndværkspraksis - i akademisk

Bjarne Andersson anmelder:

Richard Sennett:
The Craftsman.
326 sider.
London: Allen Lane, 2008

Richard Sennett har netop udgivet en ny bog om 'craftsmanship' i betydningen håndværkspraksis eller (håndværks)teknik. Det drejer sig om første bind i en påtænkt trilogi om 'materiel kultur', hvor alle bindene har ét centralt tema: teknik som kulturelt fænomen og netop ikke som en bevidstløs procedure. De to planlagte bind skal dels forsøge at afdække hvordan ritualer gør tro (og troen) fysisk, og dels hvordan en global bæredygtig håndværkspraksis konkret kan (og nødvendigvis må) udformes.

Jeg vil her prøve at undgå en traditionel anmeldelse, bl.a. fordi Sennett's forfatterskab langt fra er traditionelt og sjældent holder sig inden for velafgrænsede faglige rammer, men også for konkret at prøve hvor langt hans encyklopædiske stil holder. Jeg har derfor valgt at læse bogen som et indlæg i den standende diskussion om det akademiske arbejdes betingelser og muligheder.

Dette udgangspunkt ligger ikke fjernt fra Sennett's intentioner når jeg ser på hans programmerklæring (s.9):

"Håndværkspraksis" antyder muligvis en livsstil der var på retur under industrisamfundets fremvækst – men det er misvisende. Håndværkspraksis betegner en varig, basal menneskelig impuls, ønsket om at gøre et arbejde godt for dets egen skyld. Håndværkspraksis er meget mere omfattende end faglært arbejde; det omfatter computerprogrammøren, lægen og kunstneren; kvaliteten af forældreskab højnes gennem øvelse, på samme måde som medborgerskab gør det. Inden for alle disse områder fokuserer håndværkspraksis på objektive standarder, på selve sagen. Sociale og økonomiske forhold stiller sig imidlertid ofte hindrende i vejen for håndværkerens disciplin og engagement: skoler kan måske ikke stille redskaber til rådighed så eleverne kan udføre et godt stykke arbejde, arbejdspladser kan mangle en virkelig værdsættelse af kvalitet.

Selvom håndværkspraksis kan belønne individet med arbejdsglæde, så er denne belønning ikke enkel. Ofte står en udøver af håndværkspraksis over for modsatrettede objektive standarder for kvalitet; ønsket om at udføre et arbejde godt for dets egen skyld kan svækkes af fjendtlig konkurrence, af frustration eller af tvangsmæssige tanker og handlinger.

Det er tankevækkende at overveje hvordan dagens akademikere vil opfatte Sennett's klassifikation af dem. Som producenter af materiel kultur? Måske for visse grupperes vedkommende, men mange vil nok hånle til tonerne af mantraet: materie er ikke ånd.

Samtidigt er det klart at Sennett netop mener dette og desuden har fat i en central betingelse for akademisk aktivitet: nysgerrighed overfor og vilje til at løse (u)mulige problemer uanset konsekvenserne. Han refererer Robert Oppenheimer's vidneudsagn til en regeringskommission i 1954:

Når du opdager noget der teknisk set er kært (sweet), så starter du på at løse problemerne og du venter med at diskutere konsekvenserne af brugen til du har opnået din teknis-

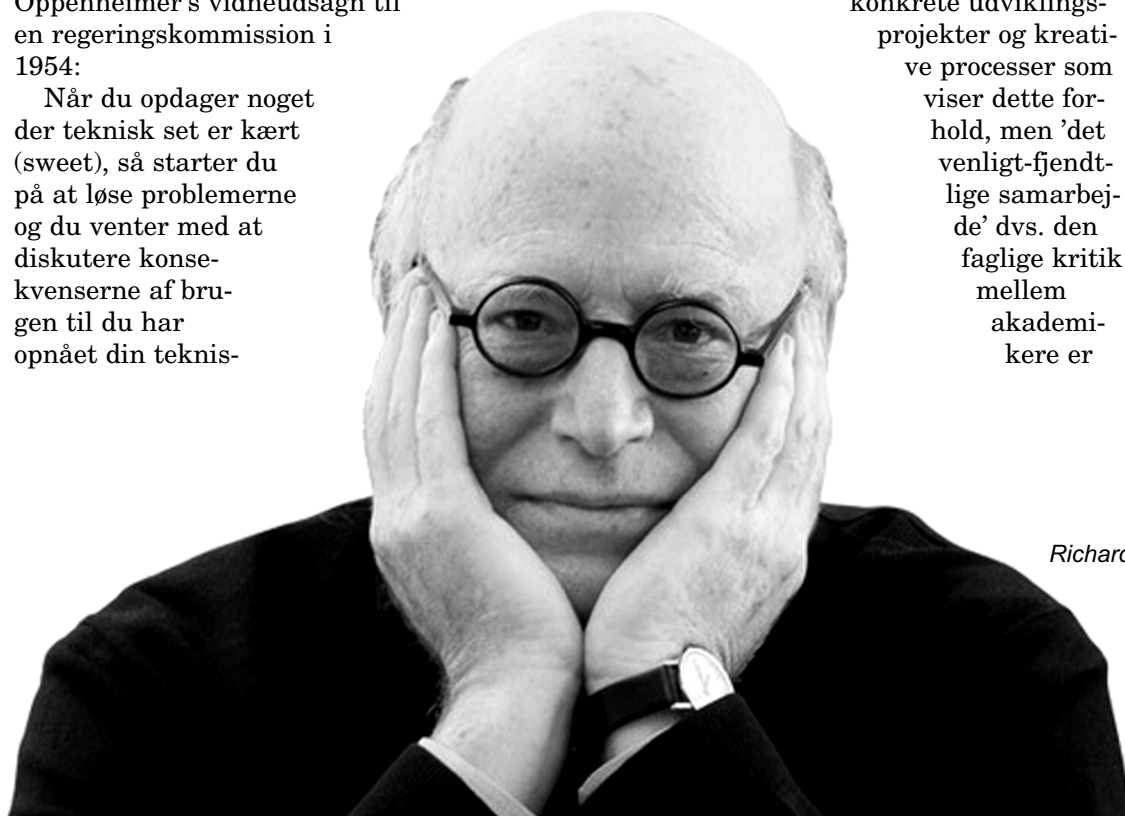
ke succes. Det var præcist sådan med atombomben.

Så vi slår følge med Sennett i hans videre fremstilling for at blive klogere på hvad der er så "kært" ved arbejdet i akademien.

Hvad er det der i et moderne samfund får akademikere til at arbejde hårdt og godt? To forhold: dels det moralske imperativ om at arbejde for samfundets bedste, og dels antagelsen om at konkurrence med andre akademikere stimulerer ønsket om at yde en særlig god indsats. I det sidste tilfælde vil en eventuel manglende samfundsmæssig kohærens i det mindste tilbyde individuel belønning (succes, status, økonomisk gevinst og lignende).

Hvis vi starter med det sidste forhold, så er det ikke åbenbart at rå konkurrence mellem akademikere altid (eller blot overvejende) vil give bedre resultater end samarbejde. Der findes efter

Sennett's mening mange konkrete udviklingsprojekter og kreative processer som viser dette forhold, men 'det venligt-fjendtlige samarbejde' dvs. den faglige kritik mellem akademikere er

Richard Sennett

trods alt hoveddrivkraften, hvis man vil have succes i akademien. (Se f.eks. Nils Bredsdorff: *Den akademiske fornuftskritiks elendighed*, i *Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek*, nr. 50, 2008.)

Der er samtidigt sket en strukturel forandring af arbejdsmarkedet i den såkaldte "nye økonomi", en forandring der har ramt såvel den private som den offentlige sektor. De akademikere der arbejder på mellemniveau har haft minimale lønstigninger fra 1975 til 2005 i sammenligning med de der arbejder på topniveau. En anden tendens er at sideløbende med at den enkelte akademikers erfaring (og anciennitet) vokser, mister den selv samme erfaring institutionel værdi. Det korte tidsperspektiv, der favoriserer hurtige, gentagne forandringer vinder frem og muligheden for at købe billigere arbejdskraft, der allerede besidder den krævede erfaring vokser.

Hvad angår det første forhold så indarbejder det akademiske felt på et vist plan nogle generelle regler om hvordan mennesker bliver tilladt indtræden i feltet, og på et andet plan er det akademiske felts beståen helt afhængig af, at de personer der er i feltet (akademikerne) har en erkendelsesmæssig vitalitet der kan modstå de rigide og ofte upraktiske regler der er sat op. Det sker bedst ved at snakke eliten efter munden, dvs. anerkende reglerne som noget ideelt men uden egentlig praktisk betydning og samtidig undergrave elitens magtpositioner gennem videnskabelig kritik og en insisteren på problemløsninger, der så at sige etableres på trods af reglerne. Denne strategi er nødvendig hvis de fremtidige akademikere skal være i stand til at ændre (forbedre) vilkårene i akademien.

Betydningen af det økonomiske felt - og det kulturelle felt - i relation til det akademiske (dvs. påvirkningen) er central for udviklingen af de institutionelle aktiviteter i feltet, det være sig forskningsregistreringen, succeskriterierne, ja endog for forskningsetikken.

Mange akademikere er fanget i krydsfeltet mellem kunst og håndværk, mellem den individuelle momentane aktivitet og den kollektive, tidsmæssige mere udstrak-

te aktivitet. Hvilken af disse måder at producere viden på der foregår under den mest udstrakte autonomi er vanskeligt at sige noget generelt om. (s.73)

Et af de vigtigste elementer i "vidensøkonomien" er forsøget på at skille de kloge fra de mindre kloge. Hvilke konsekvenser har denne indbyggede motor for det akademiske arbejdes grundbetingelser og hvordan kan vi f.eks. opfatte den danske videnskabsministers interesse for at bruge forskningsregistreringsmodeller til at styre ressourcetildelingen til universiteter og lærestudier med?

Lad os et kort øjeblik vende tilbage til 1950'ernes Japan, hvor den amerikanske statistiker W. Edwards Deming rådgav om produktionskvalitet og grundlagde elementerne i det begreb der senere blev døbt TQM (total quality management). Under hovedrysten fra ansvarlige virksomhedsledere lancerede han slagord som 'the most important things cannot be measured' og 'you can expect what you inspect'.

Disse programmatisk slagord sejlede på det tidspunkt op mod Elton Mayo og den tidlige arbejds sociologiske skole fra 1920'erne men jeg kan ane et behov for genbrug af visse af disse slagord her 50 år senere.

Hvad er videnskabsministeren interesseret i - lydighed eller kvalitet? Måske begge dele; eller er han efter 'search for excellence'? I så fald er øvelsen ikke simpel. Måske er fagfællebedømmelse den eneste model der tilnærmelsesvis klart kan sige om et bestemt stykke akademisk arbejde er godt eller dårligt, med den hage at der åbnes for nepotisme, bestikkelse og/eller afpresning. Disse dystre sideeffekter har plaget al menneskelig vurdering og klassifikation de seneste 4000 år, så det er på tide at komme overens med deres tilstedeværelse i 'den faglige bedømmelse', også den akademiske.

Akademikere fra alle fagområder bliver opfordret til at være 'nyttige' under påkaldelse af forskellige tingsliggjorte abstraktioner hvis underliggende politik er maskeeret af den sunde fornufts retorik. Videnskabsministerens abstraktioner inkluderer: skatteyderne, landets økonomiske situation og endda den sunde for-

nuft. Universiteternes ledelser anvender andre (men dog parallelle) abstraktioner: budgettallene, studenterne, STÅ, (og når bølgerne går højt) brugerne. Set på tværs af den organisatoriske struktur kan man genkende mindst to principper som er centrale for det moderne bureaukratiske universitet: 'accountability' og 'excellence', ('målelig(hed)' og 'kvalitet').

Ingen kan formodentlig have noget imod kvalitet i forskningen, men i den nuværende lingo får 'kvalitet' en indholdsløs dimension, et oversættelses-mantra der sikrer at alle universiteternes aktiviteter kan måles – antallet af STÅ, antallet af parkeringspladser, antallet af forskningsbevillinger &c. Antallet af parkeringspladser og antallet af forskningsbevillinger kan begge have høj 'kvalitet' uden at de derfor behøver at dele specifikke indholdsmæssige dimensioner. 'Kvalitet' bruges i dagens universitetspolitiske debat som angreb på de værdier vi værdsætter men også på selve værdibegrebet. (Se f.eks. Bill Readings: *The University in Ruins*, Harvard University Press, 1996.)

Sennett går videre og behandler i kapitel 3 'maskiner'. Til lejligheden opfindes et begreb han kalder 'spejlværktøjet'; et instrument, der inviterer os til at observere og tænke over os selv. I hans udlægning findes der to spejlværktøjer: replikanten^{*)} og robotten.

Begge disse spejlværktøjer simulerer en håndværkspraksis og her anlægger Sennett to synsvinkler, dels historien om hvordan en given håndværkspraksis overføres til maskiner, og dels udviklingen af relationen mellem dannelse (Bildung) på den ene side og summen af kultur og oplysning (Aufklärung) på den anden side forløber. Vi hører om pacemakere, væve-maskiners trådspænding, mekaniske "musikere" osv., men også om Diderot's arbejde med *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* fra 1751-1772, som på en gang gav tekniske anvisninger på håndværkspraksis og ansporede til filosofiske overvejelser.

I kapitel 4 behandler han mindst tre distinkte former for 'materiel bevidsthed' (fordi vi er specielt interesserede i ting, relationer, forhold vi kan ændre) konkreti-

seret i stadierne metamorfose, tilstedeværelse og antropomorfisme. (s.120) Det er f.eks. ændringer i en procedure, et fingeraftryk på et produkt og tilførslen af menneskelige kvaliteter til et givet materiale.

Hele del 2 af bogen (kap. 5-8) behandler på et næsten anatomisk-klinisk grundlag dygtighed, kunst eller håndværk (hvordan vi nu vælger at oversætte 'craft'), eksemplificeret gennem så forskellige overskrifter som hånden, fingersnilde, instruktioner, arbejdsrutiner &c.

I del 3 slutter Sennett af med en mere bred filosofisk afrunding, hvor han forsøger at opsummere de forskellige facetter der indgår i "ophøjelsen" af *Animal labo-rens* til indehaveren af en sand håndværkspraksis. Gennem hele bogen forholder Sennett sig kritisk til Hannah Arendt's *The Human Condition* fra 1958 (dansk oversættelse ved Christian Dahl 2005) og han slutter med at binde hele gennemgangen sammen i et oplæg til hvordan vi (udøvere af god håndværkspraksis, akademikere f.eks.) gennem koncentreret arbejde med erfaringselementet i håndværkspraksis kan blive dygtigere til at samarbejde med og konstruktivt kritisere andre. Selv om Sennett ikke eksplicit beskriver dagens akademiske arbejde, er der mange brugbare dimensioner i hans bog, ikke mindst gennemgangen af hvordan den socialt orienterede ekspert fungerer sammenlignet med den asociale ekspert, der vækker modvilje i andre og ofte selv føler sig modarbejdet.

Selvfølgelig (havde jeg nær sagt) er bogen provokerende og fyldt med spændende nye synsvinkler og jeg tror at den vil kunne vække til eftertanke og produktiv kritik i mange sociologiske og samfundsvidenskabelige sammenhænge.

*Bjarne Andersson er lektor,
forskningsbibliotekar,
Roskilde Universitetsbibliotek.*

^{*)} Replikant: fra Ridley Scott's film *Blade Runner* baseret på Philip K. Dick: *Do androids dream of electric sheep?* Robot: fra Karel Capek: *R.U.R.*